

FUND OG FORSKNING

BIND 58

2019

DET KGL. BIBLIOTEK

FUND OG FORSKNING

Bind 58

2019

FUND OG FORSKNING

I DET KONGELIGE BIBLIOTEKS

SAMLINGER

Bind 58

2019

With summaries

KØBENHAVN 2019

UDGIVET AF DET KGL. BIBLIOTEK

Om billedet på smudsomslaget:
Keld Helmer-Petersen: Fotografi fra serien Sydhavnen, 1965
Estate of Keld Helmer-Petersen

Det kronede monogram på kartonomslaget er tegnet af
Erik Ellegaard Frederiksen efter et bind fra Frederik 3.s bibliotek.

Om titelvignetten se s. 197

© Forfatterne og Det Kgl. Bibliotek

Redaktion:

Claus Røllum-Larsen

Temareaktion:

Caroline Nyvang, Mette Kia Krabbe
Meyer og Thomas Hvid Kromann

Artikler i *Fund og Forskning* gennemgår 'double blinded peer-review' for at kunne antages. Undtaget fra denne norm er dog i dette nummer artiklerne under 'Fund'.

Trykt på Munken Premium Cream 13 115 g
Dette papir overholder de i ISO 9706:1998
fastsatte krav til langtidsholdbart papir.

Grafisk tilrettelæggelse: Strandbygaard A/S

Tryk og indbinding: Strandbygaard A/S
Printed in Denmark
Oplag: 300 eks.

ISSN 0069-9896

SAMLINGSFORMIDLING GENNEM TEMATISKE VÆRKFORTEGNELSER

AF

AXEL TEICH GEERTINGER

Tematiske værkfortegnelser er en særlig genre inden for den musikvidenskabelige faglitteratur med en efterhånden lang tradition. En tematisk værkfortegnelse beskriver typisk en komponists samlede oeuvre. For hvert værk giver den et overblik og i varierende omfang oplysninger om dets tilblivelse og overlevering, herunder de skriftlige kilder (primært noder). Værkfortegnelsen har traditionelt været en fysisk udgivelse, men i de seneste år er der kommet digitale udgaver til, som i omfang og indhold svarer til eller endda overgår den trykte fortegnelse. Dansk Center for Musikudgivelse (DCM) ved Det Kgl. Bibliotek har mellem 2014 og 2019 udgivet fire sådanne fortegnelser både på tryk og i digital form. Denne artikel giver en introduktion til de digitale værkfortegnelser og diskuterer dels, hvordan de adskiller sig fra trykte værkfortegnelser og fra bibliotekskataloger, dels, hvilke nye perspektiver for både brugere og biblioteker der åbner sig på den baggrund.

Værkfortegnelsen

En af de ældste og mest velkendte tematiske fortegnelser er Köchels fortegnelse over Wolfgang Amadeus Mozarts værker, som udkom første gang i 1862.¹ At en musikalsk værkfortegnelse er tematisk, betyder, at den gengiver et udsnit – oftest de første takter – af hvert værk eller sats til entydig identifikation.² Samtidig tildeler fortegnelsen hvert værk et

¹ Ludwig Ritter von Köchel: *Chronologisch-thematisches Verzeichniss sämmtlicher Tonwerke Wolfgang Amade Mozart's*, Leipzig 1862.

² Begrebet "tematisk" henviser dermed ikke til musikalske *temaer* i formanalytisk forstand som f.eks. angivelse af hoved- og sidetema, men blot til begyndelsen, hvorfor nodeeksemplerne oftest betegnes som incipits.

unik nummer, som værket fremdeles kan identificeres ved: f.eks. bærer Mozarts sidste registrerede – og ganske vist ufuldendte – værk, *Requiem*, nummeret 626 i Köchel-fortegnelsen og kan således refereres til som “KV 626” eller “K626”. Derudover er det kutyme, at en værkfortegnelse giver basale oplysninger om værkets tilblivelse og overlevering, f.eks. kompositionsår, håndskrevne kilder, trykte udgaver og eventuelt uropførelsesdato. Det er i sagens natur en grundlæggende præmis for værkfortegnelsen, at dens genstand kan defineres som værker. Der ligger derfor altid en fortolkning af værkbegrebet til grund for arbejdet med en sådan fortegnelse, som dog oftest ikke meddeles eksplicit og formentlig heller ikke altid er udgiveren bevidst. Værkbegrebet må nødvendigvis variere alt efter materialets karakter og alder, men skal ikke diskuteres nærmere her.³

Mens den trykte værkfortegnelse især henvendte sig til musikhistorisk interesserede, forskere, udgivere, ensembler og koncertarrangører som et praktisk opslagsværk, åbner den digitale værkfortegnelse muligheder for en mere omfattende formidling. Udover at fungere som informations- og ressourcensamling for forskningen kan den dermed også være et værdifuldt redskab både for et bredere publikum og for de biblioteker og arkiver, hvis materiale danner baggrund for fortegnelsen.

Samlingsformidlingsperspektivet er i den sammenhæng ekstra relevant i Danmark, fordi vi er i den særlige situation, at langt størstedelen af det overleverede materiale fra danske komponister findes samlet centralt ét sted, nemlig i Det Kgl. Biblioteks samlinger. Tabel 1 viser andelen af registrerede kilder hhv. inden for og uden for Det Kgl. Biblioteks samlinger for hver af de fire værkfortegnelser, som DCM har udgivet.⁴

³ For en redegørelse for og diskussion af værkbegrebet i Dansk Center for Musikudgivelses værkfortegnelser henvises til Axel Teich Geertinger: *Werkbegriffe in Gesamtausgabe und Werkverzeichnis, oder: Wann ist ein Werk keins?*. Kristina Richts og Peter Stadler (red.): *Ei, dem alten Herrn zoll' ich Achtung gern'*. *Festschrift für Joachim Veit zum 60. Geburtstag*, München 2016, s. 265-282.

⁴ Medregnet er alle kilder, hvis lokation er registreret i fortegnelsen. Trykte kilder registreres som hovedregel ikke på eksemplarniveau og er derfor generelt ikke medregnet. En undtagelse er eksemplarer af trykte udgaver med særlig interesse på grund af deres anvendelse eller proveniens. Det gælder f.eks. komponistens håndeksemplarer, især i det omfang de indeholder anmærkninger fra komponistens hånd. Næsten alle trykte kilder findes dog også i Det Kgl. Biblioteks samlinger.

Tabel 1: *Antal værker og kilder nævnt i de tematiske fortegnelser udgivet af DCM i perioden 2014-2019, samt andelen heraf i Det Kgl. Biblioteks samlinger.*

<i>Komponist</i>	<i>Antal værker</i>	<i>Antal kilder i alt</i>	<i>Antal kilder i Det Kgl. Biblioteks samlinger</i>	<i>Kilder i Det Kgl. Biblioteks samlinger i %</i>
Carl Nielsen (1865-1931)	446	1364	1249	91,6
Johan Peter Emilius Hartmann (1805-1900)	590 ⁵	1007	1002	99,5
Niels Wilhelm Gade (1817-1890)	483 ⁵	1467	1392	94,9
Johann Adolph Scheibe (1708-1776)	401 ⁶	250	140	56,0 ⁷

En fortegnelse over de skriftlige kilder til en dansk komponists værker vil derfor i praksis ofte være ensbetydende med en fortegnelse over det pågældende materiale på Det Kgl. Bibliotek.

Teknisk baggrund

Da Dansk Center for Musikudgivelse (DCM) blev grundlagt i 2009 i kølvandet på den dengang netop afsluttede kritiske udgave af alle Carl Nielsens kompositioner (Carl Nielsen Udgaven), var det en af centerets første opgaver at udarbejde en tematisk-bibliografisk fortegnelse over Carl Nielsens værker. I udgangspunktet lød opgaven på at producere

⁵ Inklusive et antal ufuldendte værker og et mindre antal arrangementer af andre komponisters værker.

⁶ Scheibe-værkefortegnelsen adskiller sig fra de tre øvrige ved ikke kun at registrere musikalske kompositioner, men også tekster, idet Scheibe også var en ivrig skribent, kommentator og oversætter. Af de 401 registrerede værker er 42 registreret som tekster.

⁷ For Scheibe er kildesituationen anderledes end for de tre øvrige komponister. Dels kom Scheibe først til Danmark i 1740, hvorfor de primære kilder til en stor del af hans værker findes i Tyskland, dels gik en betydelig del af de danske kilder tabt ved branden på Christiansborg i 1794.

en traditionel, trykt fortegnelse, og en nærmere sammenhæng med bibliotekets øvrige funktioner var derfor ikke tænkt ind i projektet fra starten. DCM selv udvidede opgaven til også – og efterhånden primært – at præsentere fortegnelsen som en digital onlineresource, som ville være mere fleksibel, søgbar og kunne korrigeres og udbygges løbende.

Carl Nielsen-værkfortegnelsen (CNW) var en indholdsmæssigt relativt overkommelig opgave, da stort set alt relevant kildemateriale netop var blevet gennemgået og beskrevet i forbindelse med Carl Nielsen Udgaven. Fortegnelsen kunne derfor langt hen ad vejen baseres på udgaven uden fornyet gennemsyn af materialet.⁸ Kildemateriale blev kun konsulteret i tvivlstilfælde.

Da der allerede ved arbejdets begyndelse fra flere sider var udtrykt ønske om udarbejdelse af en række yderligere værkfortegnelser, besluttede DCM i 2010 at udvikle et generelt koncept for produktionen af såvel trykte som digitale tematiske fortegnelser. I den forbindelse formulerede DCM en række tekniske ønsker til et sådant koncept. For det første skulle det baseres på et dataformat, som var både veldokumenteret, åbent, velegnet til arkivering og så vidt muligt ikke-proprietært. For det andet skulle dataformatet af hensyn til langtidsbevaring og tilgængelighed være så softwareuafhængigt som muligt, og for det tredje skulle det om muligt benytte eller i hvert fald orientere sig efter internationale standarder for at optimere muligheder for dataudveksling og -genbrug. En egentlig tilknytning til eller integration i bibliotekets eksisterende digitale ressourcer og systemer var dog stadig ikke et formuleret ønske.

Valget faldt ret hurtigt på XML-formatet MEI (Music Encoding Initiative),⁹ en musikalsk pendant til TEI (Text Encoding Initiative)¹⁰ og ligesom sit tekstlige modstykke opstået på baggrund af en community-drevet indsats for at skabe et solidt, omfattende XML-format især for kritisk-videnskabelige udgaver. Selv om det primære fokus for MEI egentlig er kodning af selve den noterede musik (noder), understøttede det allerede ved DCMs start en så omfattende og detaljeret mængde musikalske metadata og bibliografiske oplysninger, at det syntes muligt at basere hele værkfortegnelser på det. Siden da har DCM sideløbende med udviklingen af softwaren til redigering af værkfortegningsdata

⁸ Af samme årsag – og fordi Carl Nielsen Udgaven er umiddelbart tilgængelig i digital form fra online-udgaven af værkfortegnelsen – kunne kildebeskrivelserne i Carl Nielsen-værkfortegnelsen holdes på et minimum og i stedet henviser til kildebeskrivelserne i Carl Nielsen Udgaven for yderligere detaljer.

⁹ <<https://music-encoding.org>>

¹⁰ <<https://tei-c.org>>

været aktivt involveret i udvidelsen og forbedringen af MEIs metadata, den såkaldte *header*. DCMs software er døbt Metadata Editor and Repository for MEI Data (MerMEId) og benyttes af en række biblioteker, universiteter og andre institutioner i udlandet, jf. tabel 2. Softwaren tilbydes som open source på Github.¹¹

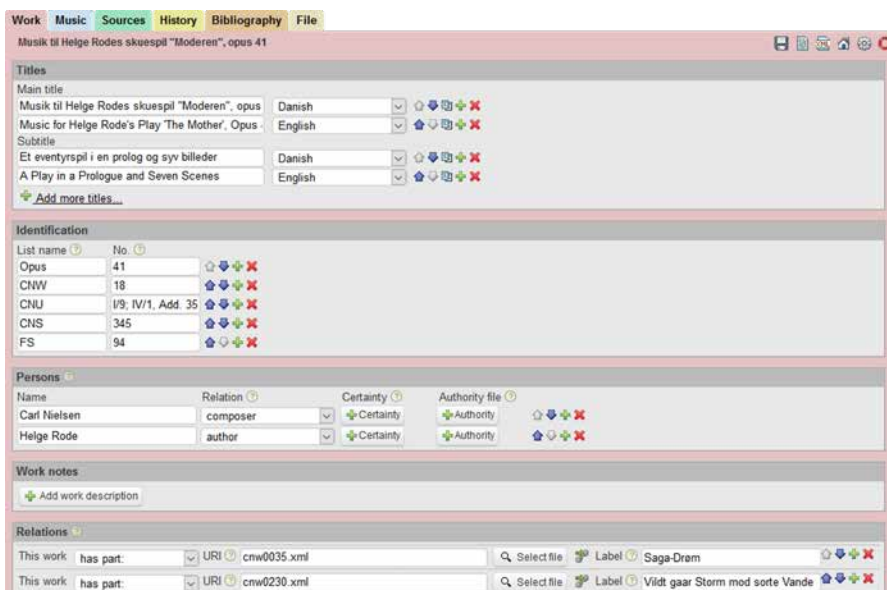
Efter udgivelsen af Carl Nielsen-værkerfortegnelsen (online 2014, trykt 2016) har DCM yderligere udgivet fortegnelser over værker af J.P.E. Hartmann (online og trykt 2017), Johann Adolph Scheibe (2017) og Niels W. Gade (2019).¹²

Tabel 2: *Oversigt over en række udenlandske projekter, der benytter DCMs metadataeditor MerMEId*

<i>Komponister</i>	<i>Institution</i>	<i>Udgivelsesform</i>
Frederick Delius	University of Oxford / British Library (GB)	online (2018)
Johann Ernst Bach m.fl.	Bach-Archiv Leipzig (D)	trykt (2018)
Anton Bruckner	Österreichische Akademie der Wissenschaften (A)	online (2019)
Johan Svendsen, Fartein Valen, Geirr Tveitt, Johan Daniel Berlin	Norsk Musikkarv (N)	online (2011-)
Johann Joseph Ignaz Brentner	Czech Academy of Sciences (CZ)	[online]
Johann Baptist Wanhal	University of Auckland (NZ)	[online?]
Giuseppe Tartini	Conservatorio di musica "Giuseppe Tartini", Trieste (I)	[online]
Luigi Cherubini, Francesco Pollini	Hochschule der Künste Bern (CH)	[online?]

¹¹ <<https://github.com/Det-Kongelige-Bibliotek/MerMEId>>

¹² Niels Bo Foltmann, Axel Teich Geertinger, Peter Hauge, Niels Krabbe, Bjarke Moe og Elly Bruunshuus Petersen, *Catalogue of Carl Nielsen's Works* (= Danish Humanist Texts and Studies, 53), 2016. <<http://www.kb.dk/dcm/cnw.html>>; Inger Sørensen, *J. P. E. Hartmann. Thematic-bibliographic Catalogue of His Works* (= Danish Humanist Texts and Studies, 56), 2017. <<http://www.kb.dk/dcm/hartw.html>>; Peter Hauge, *Johann Adolph Scheibe. A Catalogue of His Works* (= Danish Humanist Texts and Studies, 58), 2018. <<http://www.kb.dk/dcm/schw.html>>; Inger Sørensen, *Niels W. Gade. Thematic-bibliographic Catalogue of His Works*, 2019. <<http://www.kb.dk/dcm/nw gw.html>>

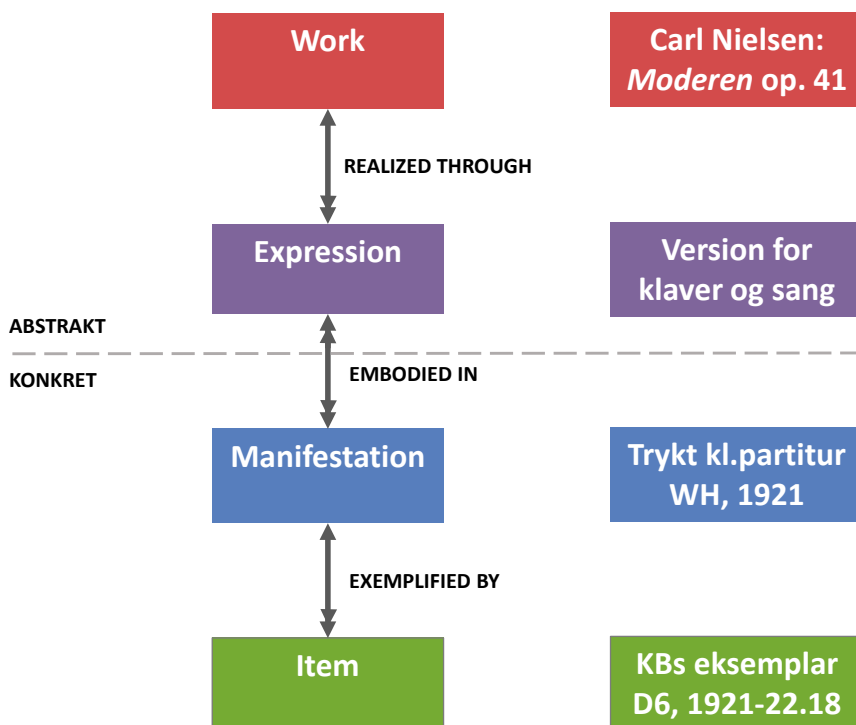
Ill. 1: DCMs metadataeditor MerMEId.

FRBR

For at optimere udnyttelsen af værkfortegnelsernes data og skabe størst mulig klarhed var det fra starten en højt prioriteret opgave at tilstræbe en tilpas detaljeret og præcis datamodel. Et vigtigt skridt i den retning var implementeringen af den såkaldte FRBR-model (*Functional Requirements for Bibliographic Records*) i MEI-dataformatet. FRBR blev oprindeligt foreslået af IFLA (*The International Federation of Library Associations and Institutions*) til brug i bibliotekers katalogisering og har bl.a. til formål at sikre en tydelig sammenhæng mellem information og det abstraktionsniveau, som informationen knytter sig til.¹³ FRBR foreslår, at der skelnes mellem information på fire niveauer – de såkaldte *Group 1 entities* (se ill. 2).

Bibliotekernes katalogisering tager traditionelt udgangspunkt i det konkrete *eksemplar* (item), som skal katalogiseres. Eksemplaret er en eksemplificering af en såkaldt *manifestation*, dvs. en gruppe af eksemplarer, som i princippet er ens (f.eks. den trykte førsteudgave). Mens

¹³ IFLA: *Functional Requirements for Bibliographic Records*, München 1998. <<https://www.ifla.org/publications/functional-requirements-for-bibliographic-records>>

Ill. 2: FRBR Group 1 entities (til venstre) med Carl Niensens musik til skuespillet *Moderen* som eksempel (til højre).

eksemplarets opstillingssignatur således knytter sig til eksemplarniveauet, er oplysninger om forlag og udgivelsessted knyttet til manifestationen. Derudover opererer FRBR med de to abstrakte niveauer *værk* (work) og *udtryk* (expression). Værkniveauet rummer oplysninger, der gælder for værket i alle dets udformninger, f.eks. en overordnet værkstitel eller oplysning om komponisten. Værkets forskellige udtryk (expressions) kan i grove træk beskrives som de forskellige former eller varianter, det kan optræde i. DCM har i værkfortegnelsesteksten valgt at fortolke "udtryk" forholdsvis lempeligt og sidestiller generelt udtryk med versioner, altså f.eks. en original og en revideret/omarbejdet version, eller en version for orkester og en for klaver. Hverken MEI-skemaet, dvs. reglerne for MEI-formatet, eller DCMs software dikterer dog, hvor bredt eller smalt expressions skal forstås; det er i

sidste ende en projektspecifik beslutning.¹⁴ Tilsvarende giver FRBR ikke i sig selv svar på, hvordan et værk overhovedet defineres. FRBR er først og fremmest en konceptuel model, som tvinger brugeren til at reflektere over hver informations art og forhold til f.eks. værket eller fysisk materiale.

Andre katalogiseringsmodeller, f.eks. Bibframe og Variations2, opererer med en lignende opdeling i et antal deskriptive niveauer, men er i MEI-sammenhæng vurderet til at være mindre anvendelige, bl.a. på grund af en knapt så detaljeret struktur.¹⁵ FRBR-modellen blev indarbejdet i den almene MEI-standard i 2013 (MEI version 2.1.0).

Værk- eller eksemplarperspektiv

Set fra et bibliotekssynspunkt kan værkfortegnelser bidrage til formidling af samlingerne på flere måder, ikke mindst ved at supplere bibliotekskatalogers betragtningsmåde med andre perspektiver, som kan imødekomme andre (især bruger-) behov.

For biblioteket er udgangspunktet for katalogiseringen normalt det konkrete samlingsmateriale: Katalogiseringen tager udgangspunkt i eksemplaret og dets opstilling for at kunne lokalisere det i forbindelse med udlån. Information på andre niveauer medtages ofte i katalogiseringen, især på manifestationsniveau, mens information på udtryks- og værkniveau kan udelades helt eller f.eks. begrænses til en uniform værktitel.

En værkfortegnelse kan tjene til at vende det eksemplarorienterede perspektiv om og anlægge – som navnet antyder – et værkperspektiv i stedet, som i mange tilfælde er tættere på brugerens synsvinkel. Som musiker f.eks. vil det typisk være ønsket om at opføre et værk og ikke et bestemt eksemplar, der er drivkraften for interessen. I det tilfælde vil brugeren typisk søge i bibliotekskatalogen efter værkets titel og derved få en sidestillet liste over de poster, der indeholder den pågældende værktitel. Resultaterne vises uden kontekst og giver derfor generelt ikke megen information om, hvorledes materialerne forholder sig til hinanden eller til værket og dets tilblivelse og overlevering generelt.

¹⁴ Se også Kristina Richts og Axel Teich Geertinger: Implementing the Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR) Model in MEI. *Music Encoding Conference Proceedings 2013 and 2014*, 2015, s. 17-26, <http://langzeitarchivierung.bib-bvb.de/delivery/DeliveryManagerServlet?dps_custom_att_1=xepicur&dps_pid=IE2860815>

¹⁵ Richts og Geertinger 2015, s. 19.

Typisk biblioteksperspektiv

Typisk brugerperspektiv

Ill. 3: FRBR Group 1 entities set fra et typisk hhv. biblioteks- og brugerperspektiv.

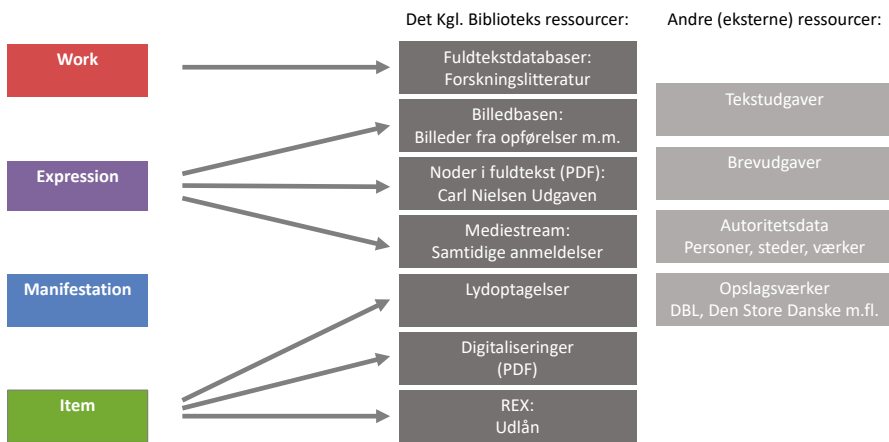
Værkfortegnelsen derimod har netop værket som udgangspunkt og giver derudfra brugeren mulighed for at få et overblik over f.eks. forskellige versioner og det konkrete materiale, der knytter sig til dem, sammen med en forklarende tekst eller anden information, som sætter kilderne ind i en kontekst.

Selv om opslaget i bibliotekskatalogen i heldigste fald kan give en liste, som indeholder de samme materialer som værkfortegnelse kildeliste, vil materialet ikke være f.eks. grupperet efter, hvilken version af værket, de repræsenterer, da det ville kræve en mere detaljeret katalogisering, end Det Kgl. Bibliotek hidtil har anvendt. Desuden vil resultatlistens grad af komplementaritet være helt afhængig af, hvor præcist brugeren rammer de katalogiserede informationer i sin søgning. Ofte vil en søgning efter en normaliseret værktitel (uniform titel) give et antal resultater, mens en søgning efter en ældre stavemåde typisk vil give andre eller en delmængde af de samlede resultater. En fuldstændig resultatliste forudsætter, at alt relevant materiale enten er katalogiseret under nøjagtigt den samme titel (og at brugeren søger efter netop den), eller at katalogsystemet eksplicit forbinder posterne på værkniveau på samme måde som værkfortegnelsen. Værkfortegnelse struktur sikrer, at når først værkposten er fundet, får brugeren altid den fulde information om materiale, der knytter sig til posten, uanset hvordan eller hvor materialet er katalogiseret.

Fortegnelsen fungerer derved ikke kun som et overblik over bibliotekernes og arkivernes materiale til det pågældende værk, men hjælper også brugeren til at træffe et kvalificeret valg med hensyn til, hvilket materiale det vil være hensigtsmæssigt at benytte.

Værkfortegnelsen som knudepunkt for bibliotekets digitale ressourcer

Også i en anden henseende kan især digitale værkfortegnelser være et værdifuldt supplement til bibliotekets øvrige tjenester. Bibliotekets digitale ressourcer, herunder bibliotekskataloger og digitaliseringer, fungerer grundlæggende som mere eller mindre selvstændige tjenester, som kun i enkelte tilfælde er emnemæssigt kædet sammen på tværs. En undtagelse er digitaliseringerne af fysisk materiale; her giver bibliotekssystemet typisk adgang til begge tilstandsformer: den fysiske og den digitale. I andre situationer er forholdet mellem de forskellige tjenester ikke så entydigt, og selve sammenkædningen af forskellige digitale ressourcer – det, der generelt betegnes som *linked data* – kan her bidrage til at formidle den kontekst, som materialet må forstås i. Et eksempel kunne være sammenknytningen af værkfortegnelsens oplysninger om opførelser med digitaliseringer af samtidige anmeldelser, sådan som de kan findes i Det Kgl. Biblioteks digitale avistjeneste *Mediestream*.¹⁶ Ill. 4 viser en række af de digitale ressourcer både inden for og uden for Det Kgl. Bibliotek, som det kan være relevant for værkfortegnelserne at linke til.

Ill. 4: Digitale ressourcer med tilknytning til de forskellige FRBR-niveauer.

¹⁶ <<http://www2.statsbiblioteket.dk/mediestream>>

I princippet kan der indsættes links til alle typer ressourcer på alle fire FRBR-niveauer, men illustrationen viser nogle af de mest nærliggende forbindelser. På værkniveau opererer værkfortegnelserne med bibliografier, som både kan omfatte forskningslitteratur og samtidige kilder som f.eks. breve eller andet arkivmateriale med relation til værket. I det omfang disse er tilgængelige i fuldtekst, kan fortegnelsen forsynes med direkte links til teksterne.

Digitaliseringer af billeder og andet kilde- eller dokumentationsmateriale kan tænkes at være relevant på flere niveauer, herunder billeder, digitaliserede kilder, lydoptagelser samt tekst- og nodeudgaver. Hvert opslag i Carl Nielsen-fortegnelsen er således ikke kun forsynet med oplysning om, hvilket eller hvilke bind i Carl Nielsen Udgaven værket – eller versionerne, hvis det findes i flere versioner – findes i, men også med et link, som gør det muligt at downloade de pågældende bind. Værkfortegnelsen fungerer dermed også som et værkorienteret register til Carl Nielsen Udgaven med adgang til noderne i fuldtekst.

Eksempel: Musik til Helge Rodes skuespil Moderen CNW 18

Carl Niensens musik til Helge Rodes skuespil *Moderen*, som i Carl Nielsen-værkfortegnelsen har fået nummeret CNW 18, er velegnet til at belyse nogle af de omtalte perspektiver i især digitale værkfortegnelser, fordi materialet er vidt forgrenet og opslaget kan trække på en række eksisterende digitale ressourcer både inden for og uden for Det Kgl. Bibliotek.¹⁷

Helge Rode skrev på bestilling skuespillet *Moderen* til opførelse på Det Kongelige Teater i anledning af genforeningen af Sønderjylland med Danmark efter folkeafstemningen i 1920. Carl Nielsen gik kun modstræbende ind i projektet, men endte med at påtage sig at skrive musik til skuespillet.¹⁸ Det trak dog ud med arbejdet, og uropførelsen på Det Kongelige Teater fandt først sted den 30. januar 1921. På grund af sin lejlighedskaraktter fik skuespillet naturligt nok kun få opførelser, og i dag er det formentlig de færreste, der ved, at noget af Carl Niensens mest kendte musik oprindeligt blev komponeret til *Moderen*. Skuespilmusikken består af en række sange, korsatser og instrumentale satser, hvoraf den kendteste formentlig er *Taagen letter* for harpe

¹⁷ <<http://www.kb.dk/dcm/cnw/document.xq?doc=cnw0018.xml>>

¹⁸ Historien om musikkens tilblivelse er beskrevet detaljeret i forordet til *Carl Nielsen: Skuespilmusik 2* (Carl Nielsen Udgaven bd. I/9), 2007, s. xi-xxviii.

og fløjte i første scene. En del af sangene og korsatserne fik sidenhen også deres eget liv og blev publiceret som selvstændige værker, både i korarrangement og som enstemmige sange, idet de blev optaget i forskellige sangbøger, først og fremmest *Folkehøjskolens Melodibog*. Det gælder bl.a. *Min Pige er saa lys som Rav* CNW 231 og *Sangen til Danmark* CNW 237 ("Som en rejselysten Flaade"), hvorfor de foruden som satser i skuespilmusikken til *Moderen* også optræder med selvstændigt værknummer i fortegnelsen. Det samme var dog ikke tilfældet med *Taagen letter*, som Carl Nielsen aldrig selv fik udgivet som selvstændigt værk, hvorfor den ikke har sit eget nummer og dermed kun er registreret som en sats under CNW 18.

Carl Nielsen inddrog i øvrigt også eksisterende musik i skuespillet, dels af ham selv, dels af andre. Både folkevisen *Roselil og hendes Moder*, Andreas Peter Berggreens *Her vil ties, her vil bies* og brudstykker af forskellige landes nationalmelodier indgår i skuespilmusikken.¹⁹ Som indledning til første scene valgte Carl Nielsen desuden at indsætte orkesterstykket *Saga-Drøm* CNW 35, som han selv havde skrevet i 1907-08 med inspiration fra *Njals Saga*.

Skuespilmusik er en af de mest problematiske genrer i en komponistorienteret værkfortegnelse, ikke bare på grund af dens blandede ophav som i dette tilfælde, men helt principielt. Det er som nævnt ikke denne artikels anliggende at diskutere værkbegrebet nærmere; det skal blot bemærkes, at optagelsen af skuespilmusik (og ikke hele skuespillet) i CNW er en pragmatisk konsekvens af, at Carl Nielsen-værkfortegnelsen skal belyse komponistens – og kun dennes – oeuvre. Det kan næppe hævdes, at musikken til skuespillet *Moderen* har karakter af et sammenhængende værk; den giver faktisk ikke megen mening uden skuespillets dialog. Fra en rent principiel betragtning ville det derfor have været mere korrekt at registrere skuespillet som helhed som et værk og de musikalske indslag som en del heraf, men optagelsen af et kollaborativt værk som sådant ville udviske fortegnelsens grænser. Begrænsningen til musikken er derfor fastholdt i CNW trods den tvivl-

¹⁹ Carl Nielsen Udgaven inkluderer noderne til disse eksterne kompositioner, men placerer dem i et appendiks. Det er uvist, i hvilket omfang Carl Nielsen selv arrangerede (eller omarrangerede) musikken til formålet.

CNW
DET KGL. BIBLIOTEK
Catalogue of Carl Nielsen's Works

[Preface](#) [Introduction](#) [Catalogue](#) [Appendix](#) [About CNW](#)

CNW 18

Carl Nielsen [Back](#)

Musik til Helge Rodes skuespil "Moderen", opus 41

Et eventyrspil i en prolog og syv billeder

Music for Helge Rode's Play 'The Mother', Opus 41

A Play in a Prologue and Seven Scenes

Opus 41
CNW 18
CNU I/9, IV/1, Add. 35; III/4, 117–124
CHS 345
FS 94

Author: Helge Rode

Includes: [Saga-Dram](#) [CNW 35](#)

[Vilft gaar Storm mod sorte Vande](#) [CNW 230](#)

[Min Prige er saa lys som Day](#) [CNW 231](#)

[Dengang Olmen var flyveklar](#) [CNW 232](#)

[Ved Feesten fik en Moder Bud](#) [CNW 233](#)

[Tidsehesten tegner godt!](#) [CNW 234](#)

[Saa bittert var mit Hjerte](#) [CNW 235](#)

[Dengang Døden var i vente](#) [CNW 236](#)

[Sangen til Danmark](#) [CNW 237](#)

Arrangements not by Nielsen: [See Appendix](#)

Composition: 1920–21.

To celebrate the reunion of South Jutland with Denmark in 1920, Helge Rode was commissioned to write the text. It appears that the author had Nielsen in mind as the composer at a very early stage; however, it was difficult to convince Nielsen to take on the task. Already from March and April, he was drafting the work though the earliest musical sources are dated May 1920. He was still composing in October, when he also began working on his [fifth symphony \(CNW 29\)](#).

Original version for orchestra, vocal soloists and choir

CNU I/9

Instrumentation: 3 fl., 2 ob., 2 cl., 2 fg., 4 cor., 3 tr., 2 trb.t., trb.b., tb., timp., gr.c., trgl., ptto.sosp., cmplli., arpa.pf., vl.1, vl.2, va., vc., cb.

Choir: S., A., T., B.

Soloists: S., T., Bar.

Roles: Skjalden; Narren; Moderen; Sønnen; Haab; Tro; En Stemme
The Scald; The Jester; The Mother; The Son; The Hope; The Faith; A Voice

Edition: [Carl Nielsen Edition](#)

- [# Music](#)
- [# Sources](#)
- [# Performances](#)

Version for voice and piano. Excerpts

CNU IV/1, Add. 35 (instrumental pieces); III/4, 117–124 (songs)

A few months before the premiere of the play *Moderen*, Nielsen published extracts from the work in piano reduction, including eight songs and five instrumental pieces (Nos. 2, 4, 6, 8, 7, 9, 10, 11, 16, 15, 19, 1, 22 from the original version). Nielsen delivered the material to the publishers in December 1920, and the music was published in 1921.

Instrumentation: voice, pf.

Edition: [Carl Nielsen Edition – Instrumental pieces](#)
[Carl Nielsen Edition – Songs](#)
[Carl Nielsen Edition – Songs, editorial texts](#)

- [# Music](#)
- [# Sources](#)
- [# Documents](#)
- [# Bibliography](#)

Last changed 2019-06-06 12:24 by atge

2014–2019 Danish Centre for Music Editing | Royal Danish Library | P.O. Box 2149 | Copenhagen K, Denmark | www.kb.dk

Ill. 5: Opslaget til *Moderen* CNW 18, som det præsenterer sig i den digitale værkfortegnelse. For overblikkets skyld er de potentielt omfattende lister over værkets musikalske struktur (“Music”), kilder (“Sources”), opførelser (“Performances”) og bibliografier (“Documents” og “Bibliography”) skjult, når siden åbnes, men kan foldes ud ved klik på de pågældende overskrifter.

somme værkarakter.²⁰ Noget tilsvarende gælder i øvrigt scenemusik generelt, selv om problemerne er knap så åbenlyse i gennemkomponerede genrer som ballet og opera.

Musikken til *Moderen* er skrevet for orkester, kor og solister, men sideløbende med orkesterversionen lavede Carl Nielsen en version for klaver og sang af godt halvdelen af satserne for at musikken kunne få større udbredelse. Klaverversionen sendte han til udgivelse på forlaget Wilhelm Hansen allerede i november 1920, og selv om Carl Nielsen udtrykkeligt beskrev det som et udvalg af “selvstændige Sange og Musikstykker der kan staa alene, hver for sig, om det skal være”,²¹ blev klaverversionen udgivet under betegnelsen “klaverudtog” til skuespillet. Rækkefølgen af satserne i klaverudtoget stemmer formentlig heller ikke overens med rækkefølgen i skuespillet, sådan som det blev opført på Det Kongelige Teater.²²

FRBR-strukturen i MEI-headeren gør det muligt at modellere alle disse forhold i værkfortegnelsen, sådan at de fremgår af selve de bagvedliggende data. *Saga-Drøm* og de selvstændige sange er forbundet med *Moderen* ved hjælp af værk til værk-relationer (i onlinefortegnelsen visualiseret som links mellem posterne), mens orkester- og klaverversionen udgør hver deres udtryk (expression) med de enkelte sats beskrevet som komponenter under hver.

Opslaget i CNW indeholder links til en række digitale ressourcer. Oversigten over kildematerialet inkluderer links til bibliotekskatalogen, sådan at brugeren umiddelbart kan bestille relevant materiale frem, samt til digitaliseringer i de tilfælde, hvor kilden er tilgængelig i digitaliseret form online. Det gælder f.eks. Carl Niensens renskrift af partituret til orkesterversionen. Teksten til skuespillet er udgivet i digital edition i *Arkiv for Dansk Litteratur* (ADL)²³ og er ligeledes til-

²⁰ Carl Nielsen Udgaven har i øvrigt anlagt et endnu snævrere fokus på komponisten end værkfortegnelsen og har anbragt de musikstykker i *Moderen*, som ikke er komponeret af Carl Nielsen, i et appendiks til skuespilmusikken i stedet for i sammenhæng med Carl Niensens egne stykker. Herved fortaber en eventuel værkarakter sig yderligere.

²¹ Brev af 19.11.1920 fra Carl Nielsen til Asger Wilhelm Hansen. Det Kgl. Bibliotek, Wilhelm Hansens Arkiv, Acc. 1997/153. Citeret efter *Carl Nielsen: Juvenilia et addenda* (Carl Nielsen Udgaven, bd. IV/1), 2009, s. xlv.

²² Det har ikke været muligt at fastslå satsernes rækkefølge entydigt ud fra det bevarede kildemateriale. Rettelser og tilføjelser i Det Kongelige Teaters materiale vidner om talrige ændringer, der ikke alle har kunnet dateres, ligesom der er en række uoverensstemmelser i materialet. *Carl Nielsen: Skuespilmusik 2*, s. xxiv-xxv.

²³ <<http://www.adl.dk>>

gængelig via et link på det relevante sted i kildeoversigten. *Moderen* er desuden et af de få værker, hvortil der foreligger en digitalisering af lydoptagelser ikke bare fra Carl Niensens levetid, men med Carl Nielsen selv. I Det Kgl. Biblioteks samlinger er bevaret en række fonografvalser, hvoraf nogle rummer optagelser med komponisten ved klaveret. Optagelserne er sandsynligvis lavet i hjemmet hos en af Carl Niensens nære bekendte, Carl Johan Michaelsen, omkring 1920. På en af valserne høres Carl Nielsen spille *Som en rejselysten Flaade*, og efter gennemspilning af en enkelt strofe bliver han tilsyneladende i to omgange opfordret til at spille videre, formentlig fordi der stadig er plads tilbage på valsen. Carl Nielsen var ikke nogen stor pianist, og valserne giver en sjælden mulighed for både at høre ham spille og i slutningen af optagelsen også improvisere, hvad han tydeligvis ikke var forberedt på. På grund af adgangsbegrænsninger kan optagelserne indtil videre dog kun høres online på Det Kgl. Bibliotek.

<p>Score, partly autograph, fair copy [Classification: notated music, manuscript, partly autograph, score, fair copy, complete] ► Library record DK-KK CNS 345n (add.). CNU IV/1 Add. 35 Source B.</p> <p>Text, print [Classification: text, print, copy, first edition, complete] Gyldendal, Copenhagen 1920. Title page: HELGE RODE / MODEREN / ET EVENTYRSPIEL I / SYV BILLEDER / GYLDENDALSKE BOGHANDEL / NORDISK FORLAG - KJØBENHAVN / OG KRISTIANIA - MDCCCCXX ► Digital Edition: Arkiv for Dansk Litteratur CNU Source CC.</p> <p>Recording, wax cylinder (No. 13; piano part only) [Classification: sound recording, audio storage medium, autograph, complete] Performer: Carl Nielsen, piano c.1920. Published on CD: <i>Carl Nielsen spiller Carl Nielsen. Tre fonografvalser fortæller</i>. SBCD 05, Aarhus 2003 (track 8). ► Library record (CD) ► Sound recording (MP3, accessible from the Royal Danish Library only) DK-A.</p>
--

Ill. 6: Eksempler på kilder med links til andre digitale ressourcer.

Helge Rodes højstemte tekst til *Moderen* gav anledning til delte meninger blandt anmelderne, mens musikken generelt blev mere positivt modtaget. Links fra listen over opførelser i Carl Niensens levetid til udvalgte anmeldelser giver hurtig adgang til at studere samtidens reception af værket (med de begrænsninger, som adgangen til Mediestream til enhver tid sætter). Her kan man f.eks. læse, at *Nationaltidende* gjorde følgende forudsigelse: "Fremtiden vil antagelig vise, at det var

Digterens smukke Patriotisme, man hædrede, og ikke et dramatisk Arbejde, der har blivende Værd”. Carl Nielsen derimod vurderedes at have skrevet musikken “med en lykkelig Haand, [...] da hans Toner i Holdning, Farver og Stil slutter sig til Teksten, som om den var sprunget ud af den i samme Aandedræt, endda endnu mere sluttet i hele Holdningen end denne og dertil ægte personlig, rigtig Carl Niensensk”.²⁴ Under overskriften *Et daarligt Skuespil af Helge Rode* skrev *Folkets Avis*, at “man gabede Kæberne af Led” og at det hele “virkede som en rigtig fæl Spekulation i Genforeningspatriotisme”. Om Carl Niensens musik hed det, at den var “nærmest kedelig, kun ‘Prinsesse Tove-Sangen’ var ganske yndig”.²⁵

CNW registrerer desuden de breve til og fra Carl Nielsen, som omtaler værket eller bidrager til forståelsen af dets tilblivelse. Carl Niensens breve blev udgivet i bogform i årene 2005-2015,²⁶ men er desværre ikke tilgængelige i digital form, hvorfor fortegnelsen må nøjes med at henvise til originalmaterialets katalogsignatur og til det pågældende nummer og bind i *Carl Nielsen Brevudgaven* eller andre publicerede transskriptioner. Det er især brevene, der afslører Carl Niensens betænkeligheder ved at gå ind i projektet. I et brev til Det Kongelige Teaters direktør Johannes Nielsen skriver han således bl.a., at “Et Popourri over danske Sange vil være det der skal til, saavidt jeg kan se, og det har jeg desværre saa lidt Evne og heller ingen Lyst til.”²⁷

Tilsvarende giver fortegnelsen henvisninger til udvalgt forskningslitteratur, der behandler værket; disse er forsynet med links til fuldtekststudgaver, hvor det har været muligt.

Udover at forbinde digitale ressourcer sammenfatter opslaget referencer til relevant trykt materiale og fungerer også som konkordans for diverse andre kataloger og nummersystemer med relation til Carl Niensens musik, herunder fortegnelsen over Carl Niensens Samling

²⁴ *Nationaltidende* 31.1.1921 <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:0e91610d-abdf-4add-bd3d-fddfe99e3afd>>

²⁵ *Folkets Avis* 31.1.1921 <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:6e638df3-693e-4b0e-8352-48a9d9c078ff>>

²⁶ John Fellow (red.): *Carl Nielsen Brevudgaven*, 2005-2015.

²⁷ Brev af 23.3.1920 fra Carl Nielsen til Johannes Nielsen. Det Kgl. Bibliotek, Håndskriftsamlingen, Tilg. 720. Citeret efter *Carl Nielsen Brevudgaven* 6, nr. 362.

☐ Documents

Letters:

26 Dec. 1918 from Carl Nielsen to Thorvald Aagaard, *DK-Kk CNA IAc.* (CNB VI/168; M & M 182)

28 Feb. 1920 from Carl Nielsen to Helge Rode, *DK-Kk Tilg. 720.* (CNB VI/346)

1 Mar. 1920 from Johannes Nielsen to Carl Nielsen, *DK-Kk CNA IAb.* (CNB VI/348)

7 Mar. 1920 from Carl Nielsen to Johannes Nielsen, *DK-Kk CNA IAc.* (CNB VI/356)

23 Mar. 1920 from Carl Nielsen to Johannes Nielsen, *DK-Kk Tilg. 720.* (CNB VI/362; CNL 438)

13 Apr. 1920 from Carl Nielsen to Julius Röntgen, *NL-DHmi HGM-107/C-135-32.* (CNB VI/380; M & M 190; CNL 440)

25 July 1920 from Carl Nielsen to Johannes Nielsen, *DK-Kk CNA IAc.* (CNB VI/427)

5 Aug. 1920 from Carl Nielsen to Asger Wilhelm Hansen, *DK-Kk WHA.* (CNB VI/429)

15 Aug. 1920 from Carl Nielsen to Emil Telmányi, *DK-Kk CNS.* (CNB VI/435)

6 Oct. 1920 from Carl Nielsen to Alfred Nielsen, *DK-Kk CNA IAc.* (CNB VI/457)

8 Oct. 1920 from Carl Nielsen to Johannes Nielsen, *DK-Kk CNA IAc.* (CNB VI/459; M & M 193; CNL 447)

9 Oct. 1920 from Carl Nielsen to Helge Rode, *DK-Kk CNA IAc.* (CNB VI/460; M & M 194; CNL 448)

[...]

Diary entries:

6 Dec. 1928 *DK-Kk CNA IC.* (CNB X/375; T Sch 555)

Manuscripts:

Carl Nielsen: [*Levnedsberetning*]. DK-København, Ordenskapitlet. 25 June 1925. (Samtid 102)

☐ Bibliography

Jill Austin: "Behind "The Mother". *Flutist Quarterly – The Official Magazine of the National Flute Association*, 30/4, 2005, pp. 46–48.

Daniel M. Grimley: *Carl Nielsen and the Idea of Modernism*. The Boydell Press: Woodbridge 2010.

Ill. 7: Et uddrag af henvisningerne til breve, andre samtidige dokumenter samt forskningslitteratur under CNW 18.

på Det Kgl. Bibliotek (CNS-numre),²⁸ Dan Fogs katalog over trykte musikallier (FS-numre)²⁹ samt Carl Nielsens egen opusnummerering.

Perspektivering

Da opgaven med CNW og de øvrige værkfortegnelser i udgangspunktet var en traditionel udgivelse i bogform, lægger DCMs præsentation af de samme og flere data online sig grafisk meget tæt op ad de trykte versioner. Det var et bevidst valg, som både skyldtes praktiske hensyn – herunder i vidt omfang at kunne genbruge komponenterne til opstilling af data – og at den digitale fortegnelse var et pionerarbejde i bevægelsen fra trykt bog til onlineresource, altså også en slags “proof of concept”, som skulle vise, at det var muligt at producere digitale værkfortegnelser, der fuldt ud kunne måle sig med deres trykte mod-

²⁸ Birgit Bjørnum og Klaus Møllerhøj, *Carl Nielsens Samling. Katalog over komponistens musikhåndskrifter i Det kongelige Bibliotek*, 1992.

²⁹ Dan Fog og Torben Schousboe, *Carl Nielsen. Kompositioner. En Bibliografi*, 1965.

stykke. Da arbejdet begyndte, var der både i musikvidenskabelige og ikke mindst forlagskredse stadig en vis skepsis overfor digitale værkfortegnelser.³⁰

Med de strukturerede data, der ligger bag DCMs fortegnelser, kunne det imidlertid være nærliggende at udvide den traditionelle katalogstruktur med andre visualiseringsformer, især som en alternativ måde at formidle overblik, sammenhænge og indgange til materialet på.

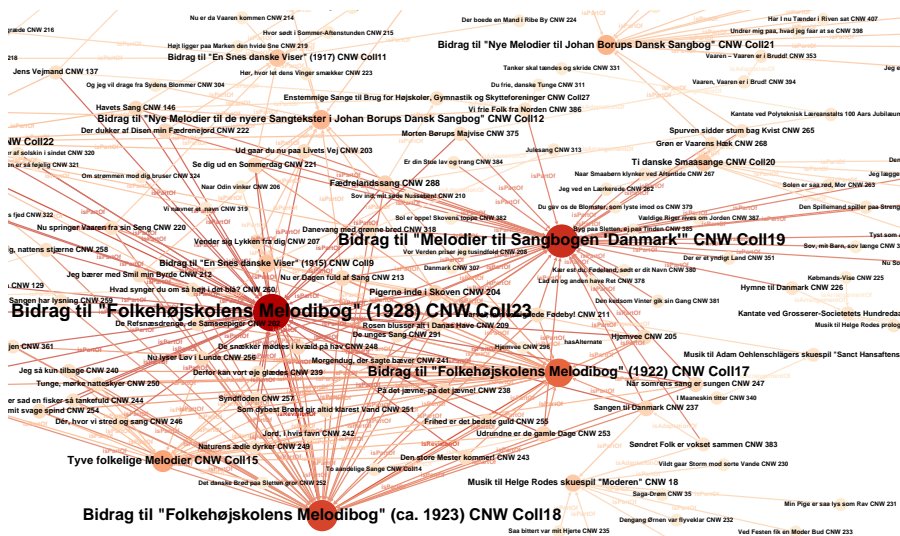
Mere grafisk/rumlige orienterede visualiseringer er ikke implementeret i DCMs fortegnelser, men som et eksperiment i forbindelse med den foreliggende artikel er alle værk til værk-relationer i Carl Nielsen-fortegnelsen organiseret grafisk i ill. 8.³¹ På lignende måde kunne også relationer mellem de forskellige FRBR-entiteter inden for et enkelt værk illustreres, altså f.eks. sammenhængen mellem de to forskellige versioner af musikken til *Moderen* og deres respektive skriftlige kilder. Andre muligheder kunne være at visualisere de tilgængelige data langs en tidsakse, f.eks. værkernes kompositionstidspunkt og opførelser. Der kunne også tænkes oversigter af mere statistisk art, f.eks. over de hyppigst opførte værker. Pointen er, at de nødvendige (meta-)data allerede er tilgængelige i værkfortegnelserne, og at det derfor kun er et spørgsmål om at bygge nye formidlingslag oven på dette datagrundlag.

En anden onlineresource, som delvist bygger på data fra CNW, blev udarbejdet af DR i samarbejde med bl.a. Det Kgl. Bibliotek og pladeselskabet Dacapo i 2015 i anledning af Carl Niensens 150-års fødselsdag.³² Sitet indeholder udover en række essays bl.a. en mere almen tidslinje over Carl Niensens liv med begivenheder inden for kategorierne "privatliv", "karriere" og "vigtigste værker", og det omfatter også en værkliste, som er direkte baseret på data fra Carl Nielsen-værkfortegnelsen, men som til forskel fra denne også tilbyder en indspilning af værkerne som streaming audio samt læsning af Carl Nielsen Udgavens noder direkte integreret i siden. Til gengæld er alle bibliografiske og historiske oplysninger udeladt bortset fra kompositionsår og CNWs korte introduktionstekster om værkerne. I princippet kunne lyd og noder sammenkobles endnu tættere, sådan at f.eks. bladvending i noderne er synkroniseret med afspilningen.

³⁰ Se f.eks. Wolf-Dieter Seiffert: Four Observations, to Read in Ten Minutes, About Modern Thematic Catalogues in Music. *Studia Musicologica*, 53/1-3, 2012, s. 15-19.

³¹ Baseret på data udtrukket af værkfortegnelsens database i et simpelt kommasepareret format og visualiseret ved hjælp af værktøjet Gephi (<<https://gephi.org/>>).

³² <<https://carlnielsen.org/>>

Ill. 8: Visualisering af FRBR værk til værk-relationer i CNW (udsnit). Som et eksempel er boblernes størrelse proportional med antallet af værkernes relationer, sådan at værker med mange relationer til andre værker er fremhævet. I dette perspektiv kommer sangbøgerne, som indeholder mange af Carl Niensens sange, naturligt til at dominere billedet. Musikken til skuespillet *Moderen* (CNW 18) ses i den nederste del af billedet.

Kombinationen af de forskellige medietyper kan bidrage til at gøre værkfortegnelserne og andre digitale præsentationsformer attraktive i andre sammenhænge end de traditionelle trykte fortægnelser, f.eks. i forbindelse med undervisning, hvor muligheden for at lytte til musikken kombineret med kortfattede, koncentrerede informationer om værkerne kan være en overkommelig måde at blive introduceret til f.eks. Carl Niensens musik på, også for elever uden særlige forudsætninger inden for kompositionsmusik. Overgangen til de digitale medier og sammenknytningen af relevante ressourcer er dog ikke kun et spørgsmål om formidling til en bredere målgruppe, men lige så meget om at tilbyde mere dybtgående information og dokumentation. Forskningen – en af den trykte værkfortegnelse traditionelle kernemålgrupper – har i høj grad glæde af den koncentrerede, fokuserede indgang til de forskellige materialetyper. Eksempelvis bruger et forskningsprojekt med fokus på Carl Nielsen i internationalt lys (Københavns Universitet, 2018-2022) den digitale Carl Nielsen-værkfortegnelse intensivt som indgang til informationer og historisk materiale, og projektet har som led i indsamlingen af forskningsdata bidraget til udvidelsen af

The screenshot shows a digital music library entry for Carl Nielsen's *Canto serioso*. At the top, there is a green header with the number '67' and the text 'INTERNETMUSIK SAMMENLÆST TIL EN HJØRNING'. Below this, the title 'CANTO SERIOSO' is displayed in bold, followed by 'For horn og klaver'. A date range '1913-1916' is visible in the top right corner. The main text block provides a detailed description: 'Canto serioso for French horn and piano was composed in connection with a competition taking place on 24 April 1913: The Royal Danish Orchestra had a vacant horn-player position. Nielsen must have composed the work during April after the competition was announced. In 1916, he re-arranged the work for cello and piano. The title, *Canto serioso*, emerged apparently long after Nielsen had completed the work. See more about this work at [The Royal Library](#)'. Below the text is a waveform visualization of the audio. At the bottom, there is a large image of the musical score for 'CANTO SERIOSO' for French horn and piano, with the composer's name 'CARL NIELSEN' and the year '1913' visible.

Ill. 9: Et opslag i værklesten på carlnielsen.org: Carl Niensens *Canto serioso* CNW 67.

fortegnelsen med bl.a. indtastning af oplysninger om opførelser af Carl Niensens værker frem til 1931.

Udgangspunktet for DCMs arbejde med værkfortegnelserne var som nævnt hverken formidling af Det Kgl. Biblioteks samlinger eller egentlig integration med bibliotekssystemer (kataloger), men i første omgang løsning af en traditionel opgave på en mere fremtidsorienteret måde. Værkfortegnelserne udgør derfor et mere eller mindre isoleret system, specielt udviklet til formålet; perspektiverne set med biblioteksøjne blev først tydelige hen ad vejen. Udviklingen uafhængigt af bibliotekssystemer har på den ene side gjort det muligt at maksimere understøttelsen af musikspecifikke informationer og dermed den faglige tyngde, men betyder på den anden side, at systemet ikke uden videre kan generaliseres til at omfatte et bredere biblioteksmateriale, især fordi det underliggende dataformat – MEI – er musikspecifikt. Selv om det fra et praktisk og ressourcemæssigt perspektiv er ønskeligt at operere med så få og så generelle systemer som muligt, f.eks. til hånd-

tering af digitalt materiale, viser værkerfortegnelserne dog også, at der er grænser for, hvor generelle adgangs- og formidlingsværktøjer kan være, hvis de skal kunne opnå en vis faglig dybde. De store perspektiver for de digitale værkerfortegnelser – f.eks. udsigten til at integrere en fuldstændig, kritisk, interaktiv digital udgave direkte i fortegnelsen og dermed ophæve det traditionelle skel mellem samlet udgave og værkerfortegnelse – ligger netop i, at datagrundlaget er optimeret til netop denne type materiale, mens det ikke ville give mening at bruge MEI til at beskrive f.eks. bøger eller billeder. Selv om beslægtet materiale fra forskellige digitale ressourcer uden tvivl vil kunne bindes bedre sammen i kommende bibliotekskataloger, vil der givetvis være grænser for, hvor detaljeret og materiale- eller fagspecifik denne sammenkædning vil kunne blive i et alment bibliotekssystem.

At kvalificeret og specialiseret samlingsformidling ikke desto mindre er et relevant anliggende for forskningsbiblioteker, bekræftes af Det Kgl. Biblioteks vision for årene 2018-19, sådan som den blev formuleret i rammaftalen med Kulturministeriet i december 2017:

“Vi bevarer og formidler kulturarv, så den skaber værdi for samfundet. Vi gør viden tilgængelig for uddannelse og forskning; oplysning og oplevelse. Vi gør brugere i stand til at skabe og bruge information redeligt.”³³

Visionen understreger bibliotekets ansvar for, at materiale og information ikke blot skal være tilgængeligt i basal forstand, men også være det på en kvalificerende og kritisk måde. Der fokuseres ikke blot på *bevaring* af kulturarv, men også på *formidling*; på tilgængeliggørelse af *viden* og ikke blot information; og på at fremme ikke bare brug, men *redelig* brug af information. Som institutioner med ansvar for videns- og informationsopsamling bliver netop denne side af bibliotekernes virke – deres rolle som leverandører af troværdig information og formidlere af viden – formentlig kun vigtigere i takt med den generelle digitalisering af informationsstrømmene i samfundet, hvor troværdighed i stadig mindre grad er forankret i autoritative, fysiske objekter eller steder.

Værkerfortegnelserne er eksempler på formidling af kulturarv, som sætter de løse informationer og materialer fra bibliotekets forskellige samlinger og digitale ressourcer ind i en kontekst. Derved

³³ Kulturministeriet og Det Kgl. Bibliotek: *Rammaaftale. Det Kgl. Bibliotek 2018-2019*, s. 1.

gør de det muligt at vurdere materialernes betydning både i forhold til hinanden og til værket som helhed og giver i sidste ende brugeren redskaberne til at danne sig en kvalificeret mening om begge dele: helheden og de enkelte dele. Præcis det samme gælder i øvrigt de kritiske nodeudgaver, som DCM også udarbejder. Formålet med dem er ikke at være normative: De har ikke til formål at diktere én "rigtig" læsning af et værk. Deres primære værdi ligger i brugerens bevidstgørelse om den proces, de materialer og beslutninger, der ligger bag den, således at brugeren selv kan tage kvalificeret stilling til både udgavens valg og dens kildemateriale. Værkfortegnelser og kritiske udgaver bidrager begge til det ekstra lag, som løfter tilgængeliggørelse af samlingsmateriale op til egentlig samlingsformidling.

SUMMARY

AXEL TEICH GEERTINGER: *Contextualising Library Collections through Thematic Catalogues*

Between the years 2014 and 2019, Dansk Center for Musikudgivelse (DCM) (Danish centre for Music Editing) has published thematic-bibliographic catalogues of the works of four composers, in both digital and printed editions: Carl Nielsen, Johann Adolph Scheibe, J.P.E. Hartmann and Niels W. Gade. The concept and the software behind it were developed by DCM concurrently with the work on the actual catalogues'. DCM's catalogues of the works are in keeping with a long tradition within musicology, in which such catalogues are a standard tool. In view of the particular situation for sources in Denmark, on the one hand, where most of the relevant material concerning Danish composers can be found in the Royal Danish Library's collections, and the conversion of the catalogue concept to digital media on the other, DCM's catalogues of works also gain a different perspective, so that they are not just a reference work for researchers, students and musicians, but also actual dissemination of the collection. While library catalogues' perspective is fundamentally concentrated on specific items, catalogues of works – as the name says – concentrate on works. The works perspective is appropriate to provide an overview of all the material and information associated with a work and can thus put each source into a context. With links directly to library entries and digitisations, the catalogue can offer an alternative, more generalised and holistic approach to the library's material than library catalogues. There are also links to related material, such as concurrent reviews in Mediestream. This article presents the catalogue of works concept and discusses its prospects and limitations, in particular from a library perspective.